

Др Нина Планојевић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0002-8675-7252

Прегледни научни рад
УДК: 347.23
DOI: 10.46793/7623-143-0.331P

ПРЕСТАНАК ПРАВА СВОЈИНЕ*

Резиме

Престанак права својине је у домаћој правној теорији једна од најмање обрађиваних стварноправних тема, што је разлог због кога се ауторка определила да ова тема буде предмет њених анализа. У првом делу рада ауторка констатује да Закон о основама својинскоправних односа (ЗОСПО) не уређује све начине престанка својине и да за њих не важи *numerus clausus*. Она се затим бави критеријумима за класификацију начина престанка својине на врсте, као и различитим виђењима овог питања у правној теорији. У другом делу рада ауторка разматра поделу начина престанка својине на потпуне и делимичне; док је трећи део посвећен релативним и апсолутним начинима престанка својине. Посебан акценат ауторка ставља на анализу престанка својине услед пропасти ствари и дереликције; док су у четвртном делу рада сакупљени и обрађени сви остали начини престанка својине, који нису уређени у ЗОСПО. У закључном делу рада ауторка сумира резултате својих разматрања и даје предлоге за адекватније уређење ове материје.

Кључне речи: потпуни престанак својине; делимични престанак својине; апсолутни престанак својине; релативни престанак својине; пропаст ствари; дереликција.

1. Увод

Право својине је трајно и незастариво право, које неће престати зато што га власник не врши¹ и које би могло трајати онолико дуго колико траје и његов предмет, односно ствар на којој је засновано. За ствари попут земљишних парцела то значи да би право својине на њима могло трајати и вечито. Ипак,

* Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2024. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

¹ Ковачевић Куштримовић, Р., Лазић, М., *Стварно право*, Ниш, 2004, стр. 165.

као и сва друга субјективна грађанска права, тако и право својине може престати на свакој ствари, па и на онима које могу трајати бесконачно. То је зато што пропаст ствари на којој својина постоји није једини разлог за престанак овог права, већ тих разлога има више.

Иако је својина централно и најважније стварно право, а питање како и када она престаје веома значајно - престанак својине је тема о којој је у домаћој правној теорији најмање писано. За разлику од престанка других стварних права, попут заложног права или службености, којима су посвећивана читава поглавља у монографској и другој литератури, све што се може наћи о престанку својине је пар страница текста у уџбеницима стварног права. На сличан, штур начин, престанак својине је регулисан и у законском тексту. Како бисмо попунили ову празнину у домаћој литератури о својини, за тему овог рада изабрали смо престанак права својине, а наш циљ је да на једно место сакупимо, класификујемо и прикажемо све разлоге због којих својина може престати. У раду ће бити указано и на различита гледишта правне теорије у вези појединих начина престанка својине, а резултате наших анализа изложићемо у закључном делу рада.

2. Класификовање начина престанка права својине на врсте

Разлози за престанак својине предвиђени су првенствено Законом о основама својинскоправних односа (у даљем тексту: ЗОСПО)², али могу бити предвиђени и другим законима³, јер за престанак својине не важи начело *niterus clausus*. ЗОСПО не обухвата све начине престанка својине, а њиме су предвиђена само три разлога за престанак својине одређеног лица на једној ствари и то се дешава: - када друго лице стекне својину на њој; - пропашћу ствари; и - одрицањем од својине на ствари. Терет доказивања престанка нечије својине лежи на ономе ко то тврди – што је последица начела трајности својине.⁴

Начина престанка права својине, међутим, има много више него што то предвиђа ЗОСПО, а правна теорија их групише и дели на различите врсте. Притом, могуће је уочити разлике у погледу питања шта је критеријум одређених подела, а посебно око тога који разлози престанка спадају у коју групу. У литератури су углавном заступљене две поделе начина престанка својине и то подела на: 1) потпуни и делимичан престанак својине; и 2) апсолутни и релативни престанак својине. У даљем тексту бавићемо се

² Видети чл. 45-48 ЗОСПО.

³ Видети чл. 48 ЗОСПО.

⁴ Стојановић, Д., *Стварно право*, Београд, 1980, стр. 178; Gavella, N. и др., *Стварно право*, Загреб, 1998, стр. 488.

питањем критеријума на основу којих су ове поделе извршене, као и начином разврставања разлога за престанак права својине по наведеним групама.

Наведене поделе се могу међусобно и комбиновати, па престанак својине може истовремено бити потпун и релативан или потпун и апсолутан; као и делимичан и релативан или апсолутан – зависно од околности

3. Потпуни и делимичан престанак својине

Неки аутори⁵ начине престанка права својине деле на потпуне и делимичне, без навођења критеријума ове поделе – мада сами термини „потпуно и делимично“ указују да је критеријум поделе *обим у коме право својине престаје*.

Потпуни престанак својине је правило и обухвата право својине у целини; док се делимични престанак тиче једног његовог дела, наводе аутори о којима је реч. Притом неки⁶ од њих не дају ближе објашњење шта се подразумева под делимичним престанком својине и како долази до престанка дела својине; док други⁷ то објашњавају кроз пример. Они наводе како се под делимичним престанком својине подразумевају ситуације попут напуштања (наизглед) празне амбалаже, у којој се налази ствар до које је власнику стало, а он не зна за то. Чини се да се у наведеном случају ипак не ради о делимичном напуштању и престанку својине, јер су у питању две ствари, па самим тим и два права својине, са различитим објектима: на једном од њих (амбалажа), власник се одрекао својине; а други својински објекат (у амбалажи грешком остављена ствар) није напуштена, јер недостаје воља за то, па престанком државине на њој не престаје и својина, већ је ствар изгубљена. Мишљења смо да се делимични престанак својине не дешава ни услед престанка појединих својинских овлашћења (нпр. тако што нам неко одузме или некоме уступимо овлашћење државине ствари, овлашћење њеног коришћења или располагања њоме – што се дешава код заложног права).

Чини се да би делимични престанак својине могла бити једино ситуација када власниковом вољом или независно од ње⁸ идеални удео у његовом праву својине припадне другом лицу, па његова својине уместо индивидуалне постане сусвојина.

4. Релативан и апсолутни престанак права својине

Иако је подела начина престанка права својине на релативне и апсолутне општеприхваћена, у правној теорији постоје одређене разлике у вези питања у

⁵ Gavella, N. и др., *нав. дело*, стр. 488.

⁶ *Исто*.

⁷ Стојановић, Д., *нав. дело*, стр. 178.

⁸ Нпр. одлуком суда или на основу закона.

коју се од ове две групе сврставају поједини начини престанка својине. У ЗОСПО се не прави разлика између релативних и апсолутних начина престанка својине, већ је само прописано⁹ који разлози до престанка својине доводе.

По неким мишљењима, ова подела начина престанка својине је извршена по аналогији са поделом начина стицања својине на релативне и апсолутне¹⁰. У том смислу, апсолутни престанак својине се дешава онда када *својина једног лица престаје, али је ни једно друго лице не стиче*¹¹, док су остали начини престанка релативни. Критеријум поделе начина престанка на апсолутне и релативне је према другим ауторима¹² да ли право својине *престаје само за дотадашњег власника (када је престанак релативан) или се гаси и потпуно нестаје из правног живота (када је престанак апсолутан)*. Код релативног престанка, наводе трећи¹³, *својина и даље егзистира на истом објекту уз промену њеног титулара*, док код апсолутног престанка то није случај.

Из изложеног се може видети да различити аутори на сличан начин разграничавају апсолутне од релативних начина престанка својине и да је критеријум разграничења заправо *круг лица за које својине престаје*: код релативног престанка то је само досадашњи власник; а апсолутни начин постоји када својина престаје за сваког. Разлике постоје у погледу питања да ли релативни престанак, када својина престаје само за досадашњег власника, подразумева да својина престаје његовом вољом, тако што је он преноси на друго лице правним послом; или релативни престанак својине постоји независно од тога да ли се он дешава вољом досадашњег власника или против његове воље. У првој хипотези, релативни престанак својине за једно лице би значио њено деривативно стицање од стране другог лица – што је став који заступа један део правне теорије.¹⁴ У другој хипотези, релативни престанак својине за једно лице би значио како њено деривативно стицање од стране другог лица; тако и оригинарно стицање својине од стране другог лица на основу правних чињеница предвиђених законом (попут одржаја или стицања од невласника) – што је став другог дела правне теорије.¹⁵ Прво схватање релативног престанка својине је дакле уже од другог.

По нашем мишљењу, под релативним престанком својине подразумевају се само ситуације када својина за досадашњег власника престаје тако што је друго лице деривативно стиче, када нови власник од претходног стиче исту својину на истој ствари, па та својина престаје за дотадашњег власника, али

⁹ Видети чл. 45 ЗОСПО.

¹⁰ Ковачевић Куштримовић, Р., Лазић, М., *нав. дело*, стр. 162.

¹¹ *Исто*, стр. 163.

¹² Станковић, О., Орлић, М., *Стварно право*, Београд, 1999, стр. 131.

¹³ Бабић, И., Јотановић, Р., *Грађанско право, књ. 2 - Стварно право*, Бања Лука, 2020, стр. 196.

¹⁴ Gavella, N. и др., *нав. дело*, стр. 488-489.

¹⁵ Ковачевић Куштримовић, Р., Лазић, М., Станковић, О., Орлић, М., Бабић, И., Јотановић, Р.,

наставља да егзистира у правном животу са новим титуларом. Када до стицања својине долази оригинарно, не дешава се прелазак исте својине на истој ствари са досадашњег на новог власника; већ постојећа својина бива потиснута и елиминисана из правног живота за свакога, а стицалац заснива ново право својине – па је такво стицање апсолутно.

У оквиру релативног и апсолутног начина престанка разликујемо више различитих разлога, односно догађаја који узрокују престанак својине, а о чему ће у даљем тексту бити речи.

5. Релативан престанак права својине

Право својине престаје релативно када престане само за дотадашњег власника, али *наставља да постоји у правном животу, истовремено прелазећи на новог власника*. Исти догађај узрокује престанак својине за једно и њено *деривативно стицање* од стране другог лица, на које својина прелази - што се по правилу догађа на основу одговарајућег правног посла са дотадашњим власником или путем наслеђивања. Престанак својине преносиоца услов је стицања својине прибавиоца¹⁶. Изузетно, до релативног престанка својине може доћи и на основу одлуке суда, другог државног органа или закона, ако је на основу исте одлуке или законске одредбе својина за једно лице престала, а на друго лице прешла деривативним путем (нпр. стицање својине на основу закона посредством начела поверења у катастар непокретности¹⁷). Релативни престанак својине према обиму може бити потпун или делимичан; и данас је ово најчешћи начин престанка својине.

6. Апсолутни престанак права својине

Право својине престаје апсолутно *када нестане из правног живота и престане не само за дотадашњег власника, већ за свакога*. Разлога за апсолутни престанак својине има више и то су: 1) оригинарно стицање својине од стране другог лица; 2) пропаст ствари; 3) одрицање од права својине (дереликција); 4) други догађаји одређени законом. У даљем тексту објаснићемо сваки од њих.

6.1. Оригинарно стицање једног узрокује апсолутни престанак својине другог лица

Право својине нестане из правног живота ако на ствари, на којој већ постоји нечија својина, друго лице оригинарно стекне сопствено, ново право својине¹⁸

¹⁶ Ковачевић Куштримовић, Р., Лазевић, М., *нав. дело*, стр. 163.

¹⁷ Gavella, N. и др., *нав. дело*, стр. 488-489.

¹⁸ Видети чл. 45 ЗОСПО.

на основу правних чињеница предвиђених законом (путем одржаја, окупације, стицања од невластника итд.); или на основу одлуке државног органа (о експропријацији, комасацији итд.). То значи да оригинарно стицање једног узрокује апсолутни престанак својине другог лица¹⁹.

Као што је већ речено, у правној теорији има и другачијих схватања од нашег, па се сматра да је престанак својине релативан независно од тога да ли је до њега дошло услед деривативног или оригинарног стицања својине на истој ствари од стране другог лица, а да се разлика између ових ситуација огледа само у томе што се релативни престанак својине дешава вољом власника, а апсолутни против његове воље. Ако је критеријум за поделу начина престанка својине круг лица за које својина престаје – чини се да престанак својине на једној ствари услед чињенице да је на њој друго лице стекло својину оригинарно ипак јесте њен апсолутни престанак, јер тада својина престаје не само за дотадашњег власника, већ нестаје из правног живота уопште.

У тој ситуацији не долази до преласка истог права својине са једног лица на друго, нема правне сукцесије нити извођења права следбеника из својине правног претходника, што карактерише релативни престанак својине за одређено лице; већ долази до *потискивања својине претходника* и њене елиминације из правног живота независно од власникове воље, па његова својина престаје апсолутно. Ова ситуација је последица начела искључивости и апсолутности права својине и чињенице да на истој ствари не могу истовремено постојати две својине које припадају различитим лицима.

6.2. Престанак права својине пропашћу ствари

Право својине престаје и пропашћу ствари која представља њен објекат, што је ситуација која се може догодити са готово сваком ствари. На овај начин се најређе догађа престанак права својине, које за свој објекат има земљишну парцелу, али је и то могуће, пре свега услед неки природних појава које имају карактер више силе, као што су, рецимо, разорни земљотреси или друга тектонска померања тла.

Пропаст ствари је по правила физичка; али постоје и неки случајеви који се изједначавају са физичком пропашћу ствари, а о којима ће у даљем тексту бити речи.

6.2.1. Физичка пропаст ствари

Пошто право својине не може постојати без свог објекта, оно престаје *потпуном физичком пропашћу* ствари на коју се односи²⁰. Кварење ствари или

¹⁹ Gavella, N. и др., *нав. дело*, стр. 491.

²⁰ Видети чл. 47 ЗОСПО.

смањење њене вредности се у правној теорији и пракси не сматра њеном пропашћу.²¹

Ако је ствар, међутим, *пропала само делимично*, власник задржава својину на њеним остацима, па ово право тада не престаје, већ се само смањује вредност и величина његовог објекта. Ако, рецимо, у земљотресу или поплави буде оштећена или делимично порушена власникова кућа, он и даље има право својине на њој, које остаје уписано у катастар непокретности.

Својина престаје независно од тога из ког је разлога ствар пропала, али је разлог пропасти од значаја за правне последице које ће услед тога наступити у смислу одговорности,²² а које се разликују зависно од тога да ли је пропаст скривио: власник, треће лице или је ствар пропала услед трошења²³, случаја или више силе - када нико за уништење ствари неће одговарати.

6.2.2. Ситуације које се изједначавају са физичком пропашћу ствари

У одређеним случајевима ствар не пропада физички, али својина на њој ипак престаје, јер се дешавају одређене ситуације које се тичу постојања ствари, а које бисмо могли назвати њеном „правном пропашћу“.

1. Прва таква ситуација која се изједначава са пропашћу ствари је када *од власникове ствари настане нова ствар*²⁴, односно када је она послужила као материјал за израду нове ствари путем прераде или је спојена са неком другом ствари образујући нову целину радњом трећег лица²⁵. Притом је битно да се првобитна ствар од које је прерадом или спајањем настала нова ствар не може одвојити из новонастале целине и вратити свом власнику. Престанком објекта на који се односи престаје и својина на ствари, што се код прераде или спајања који се дешавају на наведени начин и догађа, јер не постоји идентитет између „старе“ и нове ствари. Својина на првобитној, прерађеној или спојеној ствари, није идентична својини на прерадом или спајањем новонасталој ствари, јер су њихови објекти различити. Стога првобитна својина престаје престанком првобитне ствари. Притом, овде није у питању престанак првобитне својине њеним потискивањем од стране лица које оригинарно стиче ново право својине на истој ствари, већ о престанку својине због престанка њеног својинског објекта, тако што је првобитна ствар променила свој идентитет постајући материјал за израду нове ствари путем (неовлашћене) прераде или спајања од стране другог лица. Пример за то је ситуација када кројачица од нечије хаљине

²¹ Рашовић, З., *Право својине*, Подгорица, 2024, стр. 1205.

²² Више о томе: Gavella, N. и др., *нав. дело*, стр. 489.

²³ Рашовић, З., *нав. дело*, стр. 1205.

²⁴ N. Gavella и др., *нав. дело*, стр. 490.

²⁵ Више о овој ситуацији: Планојевић, Н., *Прерада туђе ствари у домаћем позитивном праву*, Зборник радова: Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније, књ. 9, Крагујевац, 2021, стр. 385-406.

сашије сукњу или кошуљу за друго лице, чиме првобитна ствар (хаљина) престаје да постоји, а са њом и власниково право својине. Овде се ради о једном облику физичког утицаја на ствар, који не доводи ни до њеног потпуног ни делимичног физичког уништења, већ до промене њеног идентитета, трансформације у нешто друго и неке врсте „правног уништења“ ствари, ако се тако може рећи - што свакако води престанку власникове својине због престанка њеног објекта.

2. Са пропашћу ствари се изједначава још једна ситуација, а то је када ствар *изгуби правну самосталност*²⁶, што се дешава када ствар, која је у својини једног лица, као споредна прирасте главној ствари другог лица - чиме постаје његово власништво. Услов за то је да нема посебног правног основа који би такав след догађаја искључио (нпр. правни посао између власника главне и споредне ствари, којим је предвиђено да споредна ствар остаје у својини првобитног власника). Овај начин престанка својине изричито је предвиђен, рецимо, у хрватском праву, али је јасно да ће својина на једној ствари на овај начин престати и у нашем правном систему.

Као пример престанка својине губитком правне самосталности једне ствари неки правни писци²⁷ наводе ситуацију када се гвоздена шипка једног лица угради у бетонски стуб другог лица, чиме власник бетонског стуба постаје и власник гвоздене шипке. Ипак, морамо приметити да се овде не ради о односу главне (непокретне) и споредне (покретне) ствари (у какавом се рецимо односу налазе брод и чамац за спасавање, који није саставни део брода); већ о томе да гвоздена шипка постаје несамостални саставни део друге, сложене ствари, који се од ње без оштећења не може одвојити. Неки аутори²⁸ овај случај називају *губитком индивидуалности ствари*.

6.3. Престанак права својине одрицањем (дереликцијом²⁹)

6.3.1. Појам и својства дереликције (*derelictio*)

Престанак права својине одрицањем се дешава када власник своју ствар добровољно напусти, са намером да она више не буде у његовом власништву. Одрицање од својине је манифестација овлашћења располагања стварју и

²⁶ Више о овоме: Gavella, N. и др., *нав. дело*, стр. 490; Бабић, И., Јотановић, Р., *нав. дело*, стр. 197.

²⁷ Ведриш, М., Кларић, П. *Грађанско право*, Загреб, 2004, стр. 294.

²⁸ Станковић, О., Орлић, М., *нав. дело*, стр. 131.

²⁹ Термин дереликција, који је латинског порекла и значи напуштање, се у литератури користи и за напуштање државине и за напуштање својине на ствари. Видети нпр. код: Вујовић, О., *Дереликција и furtum*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 2/2023, стр. 465-478.

власникове незаинтересованости за њу³⁰. Реч је о напуштању правне власти на ствари³¹ и свих својинских овлашћења на њој (државине, коришћења и располагања) – што представља једнострану правни посао³² и захтева пословну способност власника³³, као и способност располагања стварју о којој је реч. Ако је одрицање од својине учињено у корист одређеног лица, сматра се да тада није реч о одрицању од својине, већ о њеном преношењу на другога.³⁴

По неким мишљењима³⁵, дереликција је правна радња која нема својства правног посла. Имајући у виду да је код дереликције реч о каузалној правној радњи³⁶, која резултира негативним економским ефектом, тј. умањењем имовине власника који врши дереликцију, мишљења смо да она ипак јесте правни посао.

У сумњи, оборива је претпоставка да својина на ствари није напуштена³⁷, па онај ко тврди супротно то мора и доказати. То значи да дереликција увек мора бити доказана³⁸.

По неким мишљењима,³⁹ власник се својине на ствари може одрећи и делимично; а напуштени сувласнички део прираста осталим сувласницима, сразмерно њиховим уделима.⁴⁰ По нашем мишљењу, остали сувласници би напуштени сусвојински удео могли стећи окупацијом, пре свега ако се ради о покретној ствари, али не и прираштајем *ex lege*⁴¹.

Као што се разликују начини стицања својине на покретним и непокретним стварима, тако се разликује и начин престанка својине на њима одрицањем, о чему ће у даљем тексту бити речи.

³⁰ Рашовић, З., *нав. дело*, стр. 610.

³¹ Ђорђевић, А., *Окупација (присвојење) као начин прибављања својине*, Архив за правне и друштвене науке, књ. 1, св. 1-6/1906, стр. 409.

³² Видети: Стојановић, Д., Поп Георгиев, Д., *Коментар Закона о основама својинско-правних односа*, Београд, 1980, стр. 106; Д. Стојановић, *Стварно право*, Београд, 1980, стр. 178.

³³ Попов, Д., *Стицање права својине окупацијом ствари*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 1-2/2008, стр. 367; Ковачевић Куштримовић, Р., Лазић, М., *нав. дело*, стр. 164; Стојановић, Д., *нав. дело*, стр. 178.

³⁴ Стојановић, Д., *нав. дело*, стр. 178.

³⁵ Станковић, О., Орлић, М., *нав. дело*, стр. 118; Попов, Д., *нав. дело*, стр. 368.

³⁶ О томе више: Андрија Гамс. Наведено према Стојановић, Д., Антић, О., *Увод у грађанско право*, Београд, 2004, стр. 310.

³⁷ Ведриш, М., Кларић, П., *нав. дело*, стр. 272.

³⁸ Рашовић, З., *нав. дело*, стр. 612; Ковачевић Куштримовић, Р., Лазић, М., *нав. дело*, стр. 164.

³⁹ Попов, Д., *нав. дело*, стр. 368.

⁴⁰ Ведриш, М., Кларић, П., *нав. дело*, стр. 272.

⁴¹ Исто: Рашовић, З., *нав. дело*, стр. 1205.

6.3.2. Одррицање од права својине на покретним стварима

1. *Услови за одрицање од права својине на покретности.* Да би дошло до престанка својине на покретној ствари одрицањем, морају бити кумулативно испуњена два услова, о којима ће бити речи: 1. да власник има и изрази вољу да ствар више не буде његова; и 2. да напусти фактичку власт на ствари. Правна последица одрицања од својине је да покретност постаје напуштена, тј. ничија ствар, која као таква више није у промету, али би то опет могла бити - па је подобна за окупацију (*occupatio*).

2. *Изражавање воље за одрицањем од својине на покретности.* Изјава о одрицању од својине на покретности може бити дата изричито или конклюдентном радњом⁴², у било којој форми (усмено или писаним путем). Да би била пуноважна, мора бити дата слободно⁴³, озбиљно и несумњиво⁴⁴. Она је неопозива⁴⁵, јер у правном животу мора постојати правна сигурност; а могуће је оспоравати њену пуноважност из разлога који узрокују ништавост или рушљивост изјаве воље код правних послова уопште⁴⁶.

3. *Напуштање фактичке власти на ствари.* Само напуштање фактичке власти на ствари не значи да се власник одрекао својине на њој, јер он може одлучити да ствар не употребљава и да не врши своје право, али га тиме не губи.⁴⁷ Својина ће престати одрицањем у тренутку када су истовремено напуштене и правна и фактичка власт на ствари, односно када власник напусти државину ствари са намером одрицања од својине на њој. Власник обично напушта непосредну државину ствари, одбацујући је - што и чини власникову вољу за одрицањем од својине „видљивом“ трећим лицима. Ефекат престанка својине одрицањем има и када власник напусти посредну државину своје ствари, а то се дешава изјавом воље коју власник упућује лицу код кога се ствар налази⁴⁸.

Напуштање државине мора бити добровољно, јер ако је до тога дошло услед више силе, случаја и сличних ванредних околности (бекством од пожара, поплаве, у саобраћајној несрећи⁴⁹, услед рата, непосредне ратне опасности итд.)

⁴² Ђорђевић, А., *нав. дело*, стр. 333.

⁴³ Бабић, И., Јотановић, Р., *нав. дело*, стр. 172; Бабић, И., *Стрицање својине на напуштеним стварима и стварима одсутних лица*, Избор судске праксе, бр. 11/95, стр. 8.

⁴⁴ Видети чл. 46 ЗОСПО.

⁴⁵ Попов, Д., *нав. дело*, стр. 369

⁴⁶ Слично: Рашовић, З., *нав. дело*, стр. 1205.

⁴⁷ Перић, Ж., *Специјални део Грађанскога права - Стварно право*, штампано као рукопис по предавањима г. Живојина М. Перића, проф. универзитета, без податка о месту и години издања, стр. 37; Ђорђевић, А., *нав. дело*, стр. 333.

⁴⁸ Рашовић, З., *нав. дело*, стр. 1205.

⁴⁹ Gavella, N. и др., *нав. дело*, стр. 366

– не може бити речи о дереликцији. Сакривене⁵⁰ и изгубљене ствари се такође не сматрају дерелинквираним. У сумњи се узима да је ствар изгубљена, а не да је својина на њој напуштена.⁵¹

4. *Судбина ограничених стварних права на напуштеној покретности.* Поставља се питање: шта бива са ограниченим стварним правима трећих лица која постоје на ствари, чије се својине власник одрекао? По неким мишљењима⁵², ова права настављају да постоје, независно од тога што је напуштањем ствар постала ничија, а право својине на њој више не постоји. Иако је чињеница да се титулари ових права, попут заложног повериоца или плододуживаоца, тих права нису одрекли, ипак је донекле спорно да ли ограничена стварна права могу егзистирати на ствари самостално, иако у правном животу више уопште не постоји право својине из кога су изведена и које су оптерећивала. Узмимо као пример ручну залогу, која, као што је познато, настаје вршењем конститутивног промета права, тако што власник, под одређеним условима, овлашћења држања и располагања стварју преноси на заложног повериоца; док се рецимо код плододуживања преносе овлашћења држања и коришћења ствари. Јасно је да ова стварна права не престају уколико ствар промени власника, па својина са једног пређе на друго лице (деривативно); али је ситуација заиста специфична када својина, из које су овлашћења која чине ограничена стварна права о којима је реч изведена, дереликцијом у потпуности престане.

6.3.3. Одрцање од права својине на непокретним стварима

1. *Услови за одрцање од права својине на непокретности.* Поред два горе наведена услова која су потребна за одрцање од својине на покретној ствари, уз одређене специфичности о којима ће бити речи, за пуноважно одрцање од својине на непокретности потребна је испуњеност још два услова, а то су: 1. да право својине није оптерећено ограниченим стварним правима, изузев стварних службености; и 2. да је извршена екстабулација (испис) својине из катастра непокретности. Власник се својине на непокретности одриче обично зато што му она није потребна, а не може је продати ни издати, јер је на забаченом месту које није атрактивно или прикладно за живот, а мора плаћати порез и друге дажбине у вези ње и одржавати је – што је за њега само финансијски терет.

⁵⁰ Павићевић, А., *Појам скривеног блага*, Зборник радова: Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније, књ. 2, Крагујевац, 2014; Pavićević, A., *Finding of treasure trove in Comparative law and in future Serbian law*, Law in the process of globalization: Collection of papers contributed on the occasion of 40th anniversary of the Faculty of Law of the University of Kragujevac, 2018.

⁵¹ Стојановић, Д., *нав. дело*, стр. 178.

⁵² *Исто*.

2. *Специфичности изражавање воље за одрицањем од својине на непокретности.* За разлику од воље за одрицањем од својине на покретним стварима која може бити изјављена у било којој форми коју власник одабере, воља за одрицањем од својине на непокретности изражава се искључиво у облику писане изјаве, оверене од стране надлежног органа, подобне да доведе до екстабулације својине из катастра непокретности. Законом о промету непокретности⁵³ прописано је да се изјава о одрицању од својине на непокретности даје у облику јавнобележнички потврђене (солемнизоване) исправе⁵⁴, с тим што ће од подносиоца изјаве, пре њеног потписивања, бити затражен извод из катастра непокретности или друга одговарајућа исправа на основу које се може утврдити да је он власник непокретности које се одриче. Занимљиво је да се власник, по закону, својине на непокретности може одрећи само у корист државе⁵⁵.

3. *Начин престанка својине на непокретности које се власник одрекао.* Својина од које се власник одриче не престаје тренутком напуштања фактичке власти на непокретној ствари, са намером да се више не буде њен власник, нити давањем изјаве о одрицању од ње, јер се својина на непокретности и не стиче успостављањем фактичке власти на њој, већ уписом (код деривативног стицања). Зато је за престанак својине на непокретности одрицањем неопходна иста процедура као и за њено (деривативно) стицање, а то је екстабулација, односно брисање уписа својине из катастра.

4. *Правне последице одрицања од својине на непокретности.* За разлику од одрицања од својине на покретности, чија је правна последица да ствар постаје напуштена, ничија и као таква се може окупирати; одрицање од својине на непокретности у нашем и већини других правних система не производи такво правно дејство. Моментом престанка права својине одрицањем, на њој се *ex lege* успоставља јавна својина, па напуштена непокретност не постаје ничија ствар, нити је подобна за окупацију. Према неким мишљењима⁵⁶, дереликција својине на непокретностима код нас уопште није могућа, мада се вероватно мисли на чињеницу да у нашем праву напуштена непокретност не постаје ничија ствар, већ да моментом када се власник пуноважно одрекне од својине на њој она по сили закона прелази у јавну својину. Неки аутори⁵⁷ чак сматрају да теоријски непокретност чије се својине власник одрекао у том кратком моменту ипак постаје ничија ствар, да би одмах прешла у својину државе.

Мишљења смо да би решење домаћег права о преласку напуштене непокретности у јавну својину било у реду, да се власник може генерално одрећи своје непокретности, али законодавац то не предвиђа. Као што смо већ

⁵³ Сл. гласник РС, бр. 93/2014, 121/2014 и 6/2015.

⁵⁴ Видети чл. 13 Закона о промету непокретности.

⁵⁵ Видети чл. 13 Закона о промету непокретности.

⁵⁶ Куштримовић, Р., Лазић, М., *нав. дело*, стр. 163.

⁵⁷ Видети: Gavella, N. и др., *нав. дело*, стр. 492.

напоменули, власник се својине на непокретности може одрећи само у корист државе⁵⁸ – што је нека врста принудног поклона држави⁵⁹, јер се власник ни на који други начин не може одрећи своје непокретности. Изјава о одрицању у корист државе је и основ за упис јавне својине на непокретности о којој је реч, а захтев за упис подноси Републичка дирекција за имовину (односно други надлежни орган), која покреће и поступак за одређивање даљег начина коришћења те непокретности. Обавештење о одрицању од својине на непокретности Републичкој дирекцији за имовину доставља јавни бележник коме је та изјава дата. Јасно је да је за државу ово био најједноставнији пут за упис својине на непокретности о којој је реч, али смо мишљења да решење које се заснива на фикцији да је намера власника била да непокретност бесплатно уступи држави ипак није добро. Исти резултат се могао добити и поштовањем стварног стања ствари, тј. да се власник у писаној форми генерално одрекне својине на непокретности, јер то и јесте његова стварна намера; а упис јавне својине у катастар не би требало да буде споран, јер је држава стиче по сили закона моментом одрицања од својине од стране дотадашњег власника⁶⁰.

6.4. Престанак права својине у другим случајевима

Пошто за начине престанка својине не важи начело *numerus clausus*, сматра се да поред разлога за престанак изричито предвиђених у ЗОСПО о којима је било речи својина апсолутно може престати и на следеће начине:

1. Право својине ће престати ако ствар која је у питању *буде законом стављена ван промета*⁶¹, јер такве ствари више не могу бити предмет права својине, већ прелазе у јавну својину. Сматра се⁶² да власнику у том случају мора бити исплаћена накнада као у случају експропријације својине.

2. Својина на једној ствари ће престати и ако наступи *раскидни услов или рок* којима је право својине било ограничено⁶³ - мада је то у нашем праву реткост. Можда би се о ороченом праву својине могло говорити код својине на згради изграђеној по основу стварног права грађења (суперфицијарног права), које постоји у многим правним системима.⁶⁴

⁵⁸ Видети чл. 13 Закона о промету непокретности.

⁵⁹ И други аутори сматрају да се овде суштински ради о поклону, као нпр.: Ковачевић Куштримовић, Р., Лазић, М., *нав. дело*, стр. 164. О разлици између наведене ситуације и правог поклона више: Попов, Д., *нав. дело*, стр. 369; Станковић, О., Орлић, М., *нав. дело*, стр. 131.

⁶⁰ Видети чл. 46 ст. 3 ЗОСПО.

⁶¹ Gavella, N. и др., *нав. дело*, стр. 490-491; Куштримовић, Р., Лазић, М., *нав. дело*, стр. 163.

⁶² Gavella, N. и др., *нав. дело*, стр. 490.

⁶³ Рашовић, З., *нав. дело*, стр. 1203.

⁶⁴ Више о томе: Планојевић, Н., *СТИЦАЊЕ И ТРАЈАЊЕ ПРАВА ГРАЂЕЊА У ПРЕНАМЕРИ ГРАЂАНСКОГ ЗАКОНИКА СРБИЈЕ*, Гласник права, бр. 2/2016, стр. 1-20.

3. Својина на ухваћеној или припитомљеној дивљој животињи престаће када *ухваћена дивља животиња побегне*, ако власник не предузме њено гоњење или од њега одустане; или ако *припитомљена животиња оде* и изгуби навику да се враћа свом власнику.⁶⁵ Овакве животиње у нашем праву постају својина државе. У правној теорији се наводи да ова ситуација представља изузетак од правила да својина не престаје губитком фактичке власти на ствари⁶⁶, јер се у наведеним случајевима управо дешава престанак својине тако што власник изгуби државину на њој „вољом животиње“, ако би се тако могло рећи, а противно својој вољи (чак и када одустане од гоњења, његова државина је престала независно од његове воље).

4. Својина може престати и на основу *изричитих одредби било ког закона* и под условима које он предвиђа.

7. Закључак

Престанак права својине представља једну од најмање обрађиваних тема у домаћој стварноправној литератури, иако је њен значај неоспоран. ЗОСПО такође престанак својине регулише штуро и непотпуно, па би ову регулативу будућим прописима требало допунити на два начина: навођењем свих начина престанка својине у оквиру једног закона; и детаљнијим уређивањем начина престанка својине који су већ регулисани, како би се отклониле дилеме и попуниле празнине у тој регулативи.

Начини престанка својине се у правној теорији деле на потпуне и делимичне, при чему није јасно шта се подразумева под делимичним престанком овог права. По нашем мишљењу, то свакако није ситуација када престају само поједина својинска овлашћења; али ни случај који се у литератури наводи, када власник напуштајући једну ствар, одбаци и другу ствар која је у њој скривена, за шта он не зна. Делимичним престанком би се могла сматрати само ситуација када власникова својина од индивидуалне постане сусвојина, јер друго лице стекне идеални удео у својини на ствари.

У правној теорији је општеприхваћена подела начина престанка својине на апсолутне и релативне, а слагање постоји и око тога шта је критеријум ове поделе, а то је круг лица којих се престанак својине тиче: да ли је то само досадашњи власник, када је стицање релативно; или својина престаје за свакога, јер више не постоји у правном животу, када је стицање апсолутно. Ипак, могуће је уочити одређене разлике око тога који разлози престанка својине спадају у коју групу, а највеће разликање постоји око питања где спада престанак својине који се дешава услед њеног оригинарног стицања од стране другог лица.

⁶⁵ Рашовић, З., *нав. дело*, стр. 1205.

⁶⁶ Куштримовић, Р., Лазић, М., *нав. дело*, стр. 164.

По нашем мишљењу, под релативним престанком својине подразумевају се само ситуације када својина за досадашњег власника престаје тако што је друго лице деривативно стиче, када нови власник од претходног стиче исту својину на истој ствари, па та својина престаје за дотадашњег власника, али наставља да егзистира у правном животу са новим титуларом. Када до стицања својине долази оригинарно, не дешава се прелазак исте својине на истој ствари са досадашњег на новог власника; већ постојећа својина бива потиснута и елиминисана из правног живота за свакога, а стицалац заснива ново право својине – па је такво стицање апсолутно. То значи да оригинарно стицање једног узрокује апсолутни престанак својине другог лица.

Пошто право својине не може постојати без свог објекта, оно апсолутно престаје и потпуном физичком пропашћу ствари на коју се односи. Кварење ствари или смањење њене вредности не треба сматрати њеном пропашћу. Својина престаје независно од тога из ког је разлога ствар пропала, али је разлог пропасти од значаја за правне последице које ће услед тога наступити у смислу одговорности. Поред стварне физичке пропасти ствари, постоје и ситуације која се изједначавају са пропашћу ствари (које би требало навести у ЗОСПО), када је реч о тзв. правној пропасти ствари где спадају: 1) ситуација када од власникове ствари настане нова ствар, односно када је она послужила као материјал за израду нове ствари путем прераде или је спојена са неком другом ствари образујући нову целину радњом трећег лица; и 2) ситуација када ствар изгуби правну самосталност, што се дешава када ствар, која је у својини једног лица, као споредна прирасте главној ствари другог лица - чиме постаје његово власништво.

У апсолутне начине престанка својине убраја се и дереликција ствари, што је начин престанка који је уређен боље и детаљније од других, мада би било пожељно уредити и питање судбине права трећих лица на покретностима које је власник напустио и прописати да је одрицање неопозиво. У погледу непокретних ствари, било би добро изменити решење према коме се својине на њима власник може одрећи само у корист државе, јер је то нека врста принудног поклона, што није стварна намера њеног власника. Мишљења смо да је довољно прописати да се напуштене непокретности не могу окупирати и да моментом дереликције (која је пуноважна тек када својина које се власник одрекао буде исписана из катастра) непокретност по сили закона прелази у јавну својину.

Пошто за начине престанка својине не важи начело *numerus clausus*, сматра се да поред разлога за престанак изричито предвиђених у ЗОСПО својина апсолутно може престати и на следеће начине: - ако ствар, на којој постоји право својине, буде законом стављена ван промета; - ако наступи раскидни услов или рок којима је право својине било ограничено; - ако дође до бекства ухваћене дивље животиње, ако власник не предузме гоњење или од њега одустане; или ако припитомљена животиња оде и изгуби навику да се враћа власнику.

*Nina Planojević, Ph.D., Full-time Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

CESSATION OF OWNERSHIP RIGHT

Summary

The cessation of ownership right is one of the least discussed real law topics in our legal theory, which is the reason why the author has chosen it to be the subject of her analysis. In the first part of her work, the author states that the Law on the basis of ownership and proprietary relations does not regulate all the situations when ownership right ceases to exist and that numerus clausus principle does not apply to them. Then, the author explores the criteria for the classification of the methods for ceasing ownership right into various types, as well as analyzes different views on this matter that appear in legal theory. In the second part of the paper, the author reviews the classification of the methods for the cessation of ownership into complete and partial, while the third part is dedicated to relative and absolute methods for the cessation of ownership. She pays special attention to the analysis of the cessation of ownership as a result of property dilapidation and dereliction. In the fourth part of the paper, the author sums up all other methods for the ceasing of ownership which are not regulated by the Law on the basis of ownership and proprietary relations. In the concluding part, the author outlines the results of her investigation and gives recommendation for better regulation of this matter.

Key words: *complete cessation of ownership, partial cessation of ownership, absolute cessation of ownership, relative cessation of ownership, property dilapidation, dereliction.*

Литература

- Бабић, И., Јотановић, Р., *Грађанско право*, књ. 2 - *Стварно право*, Бања Лука, 2020.
Бабић, И., *Стицање својине на напуштеним стварима и стварима одсутних лица*, Избор судске праксе, бр. 11/95.
Ведриш, М., Кларић, П., *Грађанско право*, Загреб, 2004.
Вујовић, О. *Дереликција и furvit*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 2/2023.
Gavella, N. *et alia*, *Стварно право*, Загреб, 1998.

Зборник радова Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, књ. 1.
Крагујевац, 2024.

- Ђорђевић, А., *Окупација (присвојење) као начин прибављања својине*, Архив за правне и друштвене науке, бр. 4/1906.
- Ковачевић Куштримовић Р., Лазић, М., *Стварно право*, Ниш, 2004.
- Перић, Ж., *Специјални део Грађанског права - Стварно право*, штампано као рукопис по предавањима г. Живојина М. Перића, проф. универзитета, без податка о месту и години издања.
- Павићевић, А., *Појам скривеног блага*, Зборник радова: Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније, књ. 2, Крагујевац, 2014.
- Рајићевић, А., *Finding of treasure trove in Comparative law and in future Serbian law*, Law in the process of globalization: Collection of papers contributed on the occasion of 40th anniversary of the Faculty of Law of the University of Kragujevac, 2018.
- Планојевић, Н., *Прерада туђе ствари у домаћем позитивном праву*, Зборник радова: Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније, књ. 9, Крагујевац, 2021.
- Планојевић, Н., *Стицање и трајање права грађења у преднацрту Грађанског законика Србије*, Гласник права, бр. 2/2016.
- Попов, Д., *Стицање права својине окупацијом ствари*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 1-2/2008.
- Рашовић, З., *Право својине*, Подгорица, 2024.
- Станковић, О., Орлић, М., *Стварно право*, Београд, 1999.
- Стојановић, Д., *Стварно право*, Крагујевац, 1980.
- Стојановић, Д., Поп Георгиев, Д., *Коментар Закона о основама својинско-правних односа*, Београд, 1980.
- Стојановић, Д., Антић, О., *Увод у грађанско право*, Београд, 2004.